

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
"זה יוסף שהיה אב בחכמה" (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת שופטים תשפ"ג • שנה ג' - גליון קל"ז • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

ציונים לתורה

בלל

על פי התורה אשר יודוך וגו' תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (ד, טז).

סברת הרמב"ם דמילי דרבנן אית בהו משום 'לא תסור' - מחלוקת הנאים

הנה נודעת דעת הרמב"ם ז"ל (הלכות מדרים פ"א הלכה ב; ספר המצות שורש א עמוד טו), דכל מילי דרבנן, לאו ד'לא תסור' ועשה ד'ועשית על פי התורה' כו' אית בהו¹.

ועיין סנהדרין (פז, ט), תנו רבנן, זקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, על דבר שעיקרו מן התורה ופירושו מדברי סופרים. רבי שמעון אומר, אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. מאי טעמא דרבי מאיר כו'. ורבי שמעון, 'אשר יגידו לך מן המקום ההוא' (פסוק י) - כל דהו, עד כאן.

ונראה דרבי שמעון סבירא ליה, דאפילו בהמרה על גזירה דרבנן שגורו בית דין הגדול שבלשכת הגזית, חייב מיתה כדן זקן ממרא, דסבירא ליה ד'אשר יגידו לך' וגו' כל דהו משמע, רצה לומר, כל מה שגוזרים ואומרים בית דין הגדול, חייבים לשמוע להם, וכשאחד ממרה על גזירתם - כפי התנאים המבוארים שם בסנהדרין כיצד נעשה זקן ממרא, הוי ליה גם בהמראתו על גזירה דרבנן שלהם זקן ממרא, וחייב מיתה.

ואם כן מבואר, דדעת הרמב"ם ז"ל הנ"ל פלוגתא דתנאי היא, דרבי שמעון מפרשה לקרא ד'אשר יגידו לך' אפילו בחומרות ותקנות דבדיהם, ורבי מאיר ורבי יהודה לא מפרשי ליה הכי. וכבר כתבתי כן בחידושי בסוגיא דמצוה הבאה בעבירה, והארכתי בזה שם דרך פלפול.

בית האוצר

מערכת בכלל ה'

רק לא ירבה לו סוסים וגו' (ד, טז).

ביאור דברי תרגום יונתן שלא ירבה על שני סוסים נסתפקו האחרונים (עיין מגן אברהם סימן תנה ס"ק טו; פרי חדש י"ד סימן קט ס"ק ד) בעניין ביטול, אי בעינן חד בתרי דוקא - היינו שיהיה במבטל כפילות הבטל, או אפילו במשהו יותר ד"ב.

ועיין דוגמא בעניין 'ריבוי' אם הוא במשהו יותר או בכפילות, בתרגום יונתן דברים (כאן), 'רק לא ירבה לו סוסים', ובתרגום יונתן: 'לחוד לא יסגנו ליה על תרין סוסונו כו'. ונראה לכאורה טעם פירושו זה, דסוס אחד הרי צריך לו לרכוב עליו, ואם יש לו שנים - הרי אין היתרון כפילות הצורך, ורק אם יש לו שלשה, דצריך אחד, והיתרון שנים - שהוא כפילות של אחד, הוא דנחשב ריבוי, ועל כן 'לא ירבה' מורה רק שלא יהיו לו שלשה אבל שנים שרי, ודו"ק.

(א) ראה גליוני הש"ס ברכות יט: ד"ה כל: 'נראה דקבלן כן (הרמב"ם) מרבו הרי"י מגא"ש ז"ל, דכתב כן להדיא בתשובותיו (סימן מגח), עיין שם'.

(ב) ראה בית האוצר שם אות ו, שהאריך בספק זה.

(ג) וכן כתב בשפתי דצדיק בפרשתנו אות כא.

(ד) בגמרא שם: 'טעמא דכתב רחמנא לוי' (דמותר להרבות כדי רכבו ופרשיו), הא לאו הכי - הוא אמינא אפילו כדי רכבו ופרשיו נמי לא. לא צריכא, לאפוש' (רכב ופרשיו וסוסים לרכוב בהרוחה ולא בצמצום, רש"י).

(ה) בדגמרא שם מבואר שיכול להרבות כדי מרכבתו, ואילו לפירושים הראשונים בדעת יונתן, אינו יכול להרבות יותר משנים. וכבר העיר

ואולם יותר נראה כוונתו, דאי למיסר שנים אתי - הוה ליה למיכתב 'לא יהיו לו סוסים', דמיעוט רבים שנים (עיין ראש השנה ד: יומא סב), ומדכתב 'לא ירבה לו סוסים', משמע דרק ריבוי של סוסים הוא דאסר קרא, ד'רבים' היינו שלשה, כמבואר בכמה דוכתי (עיין כתובת עה, גיטין מו).²

וגם יש לומר כוונתו, דשנים הם צורך לאפוחי, מה שאין כן בשלשה - יש סוס השלישי שהוא בטל ואין בו צורך, ואפילו סוס אחד בטל אסור - עיין סנהדרין (כא), וברש"י שם (ד"ה לאפוחי): 'לישנא אחרינא, 'לאפוחי' גרסינן', כשרוכב סוס אחד ומושך סוס אחד אצלו ביד, ורוכב פעם על זה ופעם על זה להרגיע את חברו, עיין שם. דלפירושינו האחרון הזה - כוונת יונתן מותאמת עם ש"ס סנהדרין שם, ומה שאין כן לפירושינו הקודמים, עיין שם היטב בסנהדרין ותבן³.

גליוני הש"ס

סנהדרין סה

והחבר חקר ושאל אוב וידעני וגו' (יה, טז).

אם מותר לשאול בשאר מכשפים

איתא בסנהדרין (סה) במשנה, והנשאל בהם (באוב וידעני) באזהרה.

אם יש איסור לשאול בשאר מכשפים - האריכו ז"ל. ועיין שו"ת רדב"ז (ח"א סימן תפה)¹, ומה שכתב שם, דאוב או ידעוני לא חמור מידי משאר מכשפים, עיין סנהדרין (ס), אוב וידעוני בכלל מכשפים היו, ולמה יצאו, להקיש אליהן ולומר לך מה אוב וידעוני בסקילה - אף מכשף בסקילה, ואם כן כיון דבאוב וידעוני מפורש סקילה, ושאר מכשפים מיניהו הוא דגמרינן במדת דבר שהיה בכלל כו' לא ללמד כו', אם כן זהו עצמו החומרא, עיין ברכות (כא), רש"י (ד"ה שאינו) דעושין מחומרא כזאת קל וחומר, וכן הוא בכמה דוכתי (עיין קידושין טו; ובתוספות ד"ה אמר; בבא מציעא פח; וברש"י ד"ה שאינו), ועיין רש"י זבחים (פס. ד"ה ועל), דמפאת שהמעלה מפורשת חשיב מקודש טפי, עיין שם היטב. ועיין תוספות 'במות' (ו: ד"ה ואמר), עיין שם היטב², וכזה במקומות רבות מאוד, קייבצתים בכללים שלי. ועיין מה שכתבתי בגליון יומא (לד: בתוספות ד"ה רבי)³.

ועיין שם ברדב"ז הפלגה, דאסור לשאול במכשפים אפילו לצורך חולה שיש בו סכנה, דחשיב אביזרא דעבודה זרה, עיין שם היטב.

גליוני הש"ס

שבויעת ל

ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ד' (י"ז).

עשו שליה שיטען טענותיהם - אין צריכים לעמוד

איתא בגמרא שבועות (ל), תנו רבנן, 'ועמדו שני האנשים' -

כן בחומת ארץ בפרשה אות ג על התרגום יונתן. וראה מלבי"ם על הפסוק שגרס בדברי יונתן 'לא יסגו ליה סוסונו', בלי תיבת 'תרי'.

(ו) ראה בית יוסף י"ד סימן קעט סעיף טו-טז: 'ובתשובות הרמב"ן (שרת הרשב"א ח"ז במיחסות סימן רפג ד"ה ומה רב) כתוב... יש לומר דכשפים אסורו בתורה בעושה מעשה, וכן בעלי אוב, וכולן במיתה, אבל השואל מהם, בעלי אוב - באזהרה, ובשאר מכשפים - מותר, דבעלי אוב כתיב בקרא (ויקרא כ, כו) 'כי יהיה אוב או ידעוני, וכתבי 'ושואל אוב וידעוני', אבל במכשף, מעשה כתיב ביה - אזהרת מעונן מנחש ומכשף (פסוק י) 'ומכשפה לא תחידה' (שמות כב, יז), ושואל לא כתיב ביה. הילכך גוי המכשף - ישראל השואל בו אינו אלא משום 'תמים

מצוה לבעלי דינים שיעמוד.

יש לעיין, אם יש כמה נתבעים לפני בית דין, ועושים אחד שליח לטעון עבורם, אם די שיעמוד הטוען לבד, או דילמא כיון דהם הם הנידונים - והם לפני בית דין בשעת הדין, צריכים לעמוד. ומסברא נראה דאין צריכים לעמוד, דכיון דעשו שליח לטעון, ועל כן כמו שאילו היו אז במקום אחר היו מותרין בישיבה, כך מותרים הם גם כשהם לפני בית דין אז, דמה יחייבם היותם לפני בית דין - יותר מאילו לא היו, כיון דגם עתה לא הם הם הנידונים - רק שלוחם, כמו שאילו לא היו שם.

ומצאתי בספר תניא רבתי הלכות ראש השנה (סימן עה ד"ה ומנהגינו) וז"ל: והחבר רבי בנימין כו' כתב, דמסתברא שצריך התוקע לתקוע בעמידה, כיון שהיום יום דין, ותקיעת שופר היא מלמדת סגוריא עלינו לזכר עקידת יצחק, לכך ראוי המליץ לעמוד לפני הדין, דהא קיימא לן בעלי דינים בעמידה, ואם תאמר, אם כן יעמדו גם הציבור בעמידה, שהרי הן בעלי דינים הנידונים לפני הדין כו'. יש לומר, לפי שהתוקע הוא שליח ציבור והוא במקום כל הציבור - הוא תוקע בעמידה, ומאחר ששלוחם הוא - שלוחו של אדם כמותו (קידושין מא), לפיכך אין צריכין לעמוד, עכ"ל ז"ל. ויש לדון מדבריו לענייננו, וכמוכבן.

אוצרות יוסף

דרשה לשבת שובה שנת עת"ד

ואשים דברי בפיך וגו' לנטע שמים וליסוד ארץ וללאמר לציון עמי אתה (הפסוק שופטים, ישעיה נא, טז).

כשישראל מקדשים מעשיהם

יש בהם ענין מקדש אף כשאינו קיים

מבואר בירושלמי מגילה (פ"ג ה"ו), דישראל קרוים 'ציון' - שהוא בית המקדש (עיין ב"ר כב, ז). עיין שם דמיתיה קרא 'לנטוע שמים וליסוד ארץ, וללאמר לציון עמי אתה, וז"ל: 'לנטוע שמים וליסוד ארץ' - אלו הקרבנות, 'וללאמר לציון עמי אתה' - אמר רבי חיננא בר פפא, חזרנו על כל המקרא, ולא מצאנו שנקראו ישראל 'ציון' אלא זה - 'וללאמר לציון עמי אתה', עכ"ל הירושלמי.

והכוונה, דמפרש קרא 'לנטוע שמים וליסוד ארץ' - אלו הקרבנות הקריבין בבית המקדש, דכל עיקר עניינם להחזיק ולקיים קדושת המקדש, שתהא השכינה שוכנת בתוכו, כמבואר ברמב"ן על התורה (פרשת תרומה כה, ב ד"ה כאשר; הקדמה לספר ויקרא). ואם תשאל, התייח בזמן שביית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם [עיין בבלי מגילה (לא)]. לזה אמר 'וללאמר לציון עמי אתה', דישראל עצמם קרוים 'ציון' - דהוא הבית המקדש, והיינו דגם בזמן שאין בית המקדש קיים, מכל מקום אתם בעצמכם יש בכם עניין מקדש, ותמיד - אם תקדשו מעשיכם תשכון השכינה בתוכם, ויהיה בכם בעצמכם עניין בית המקדש.

תהיה' (פסוק יט...) עד כאן לשונו. וכתה מה"ר איסרלן (תרומת הדוש ח"ב סימן צו), דאין איסור לדרוש במכשפים וקסמים - אלא איסור ד'תמים תהיה'... ובספר הזוהר (ענין פרשת תזריע נא) נראה שאיסור גדול לדרוש במכשפים - אפילו להולד¹.

(ז) שהעלה לאיסור, וביאר דאף ברמב"ן אין הכוונה מותר ממש, רק שאין בו אזהרת לאו, ועיין שם.

(ח) שמבואר מדבריהם, דדבר המפורש בפסוק חמור מהלמד בהיקש. (ט) 'סברתם (התוספות שם), בדבר המפורש יש לו קדימה על הנלמד מדרשא', וראה עוד שם. וראה עוד גליוני הש"ס פסחים כב. בתוספות ד"ה מפטירין, ואתון דאורייתא כלל כה פיסקא ה.

דק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית ופרת' (ב, כ) פנינים ממשנת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע בענין לאו ד'בל תשחית'

~ מתוך: שו"ת בן פורת; גליוני הש"ס ~

ח'ליפתי ת'מורת' כ'פרתי, זהו שם החותך חיים לכל חי. ויחשוב בלבו שהוא חייב מיתה כמו זה, והיינו טעם הקרבנות'. וזורקו לארץ - כעין סקילה, שוחטו - הרג, תופסו בידו בצואר הבהמה - היינו חנק, שורפו - היינו שריפה, היינו דכתיב (משל יא, ה) 'צדיק מצרה נחליץ ויבא רשע תחתיו', וכתב (איוב לג, כד) 'פדעוהו מדרת שחת מצאתי כופר', כיון שיצא המשחית אינו משיב אלא אם כן צריך לחלו על שום דבר, והיינו טעמא דעגלה ערופה, עכ"ל.

ומה שכתב 'שורפו' היינו שריפה, אינו מובן, דאין הכפרה נשרפת, רק מתבשלת. ולומר שהיה המנהג אז לשרוף מה מונגה, גם כן אי אפשר, דהוי ליה 'בל תשחית'. ונראה כוונתו, דהבישול בחום האש הוא גם כן רמז לשריפה.

ואולי מה שכתב 'זורקו לארץ' כו', לא קאי עוד אכפרות - רק אקרבות, והם נשרפים ממש על המזבח. ובישול הכפרות יתכן גם כן לרמוז נגד זה, דהקטרת הקרבן על המזבח חשוב גם בישול, וכירושלמי שבת (פ"ב ה"ה), כיון שהוא רוצה בעיכולם - כמבשל הוא.

'בל תשחית' בקריעת בגד על מת

בתוספות מועד קטן (כו: ד"ה אמר) כתבו: שאין צריך לקרוע על אביו ועל אמו רק עד שיגלה את לבו (שם), מכל מקום אם קרע טפי שפיר משום כבוד אביו, ואין כאן 'בל תשחית'.

עיי' שלטי הגבורים עבודה זרה פרק קמא (ד. מדפי הר"ף אות ב), עיי' שם היטב [ז"ל: בפרק קמא דחולין (ו): גבי עובדא דרבי פנחס בן יאיר ורבינו הקדוש על ההוא כודנייא - דקאמר רבי עקנא ליה, פירש רש"י (ד"ה עקנא) ז"ל: עקנא ליה - שלא יוכלו לבעט ו'בל תשחית' ליכא, שהיו ראיות לדישה, עכ"ל. ומשמע דמשום שהיו ראיות עדיין למלאכה אחרת, ליכא בהו משום 'בל תשחית' כו'. וכיון דליכא 'בל תשחית' אלא כשהדבר נשחת מכל וכל, צריך עיון אם כן למה לו למהר"ף ז"ל בהגהות סמ"ק לדחוק עצמו לומר, דבבגד הנקרע על מת לא שייך 'בל תשחית', משום דאתי מצות קריעה (עיי' מועד קטן כד.) ודחי ליה, ולמה לו לדחוק כולי האי, תיפוק ליה דמשום האי קריעה לא הוי הבגד נשחת, דהא ראוי הוא עוד למה שהיה ראוי קודם לכן, וצריך עיון ליישב דברי מהר"ף ז"ל].

עיי' תוספות בבא מציעא (נט: ד"ה וקרע בגדין) דכתבו: דאיכא למימר דלצערא בעלמא הוא דעבד הכי'. וצריך עיון, דאם אין חיוב בדבר מדינא - הא אית ביה משום 'בל תשחית'.

נשים המסוללות עוברות משום 'בל תשחית'

בגמרא שבת (סה.) איתא, אבוה דשמואל וכו' לא שביק להו (לבנתיה) גניאן גבי הדדי. לימא מסייע ליה לרב הונא, דאמר רב הונא, נשים המסוללות זו בזו - פסולות לכהונה. וברש"י (סה: ד"ה פסולות) כתב: לכהן גדול, דלא הויא בתולה שלימה (ראה ויקרא כא, ג'), דאף על גב דכהן גדול ביומיה (דשמואל) לא הוי, הוואיל ודרך זנות חשיב ליה, לאו אורח ארעא.

יש לומר עוד, דהאיסור משום 'בל תשחית', שהיא משחתת ומפחתת עצמה, שנעשית אינה ראויה לכהן גדול - עיי' בבא קמא (צא.), דלאו ד'בל תשחית' יש גם באדם עצמו שלא להשחית עצמו, עיי' שם.

פחות מכזית ב'בל תשחית' הוא קצתיות בחפץ - דבעינן 'מאכל'

ועל פי דרך זה, יש לי להבין בעזרת השם יתברך, הא דסבירא ליה לרבי יוחנן בברכות (נב.), דפרורין שאין בהם כזית מותר לאבדן ביד. ונתקשיתי בזה במקום אחר, דמדוע גרע לאו ד'לא תשחית' משארי לאוין - דננין בהן דין חצי שיעור, והרי רבי יוחנן עצמו הוא הסובר דחצי שיעור אסור מן התורה, ומה החילוק שבין פחות מכזית לענין אכילה דאוסר רבי יוחנן מן התורה באיסורין, לפחות מכזית לענין השחתה דמתיר לגמרי אפילו מדרבנן.

ואולם לפי דברינו הנ"ל, הדברים מובנים לנוכח בסייעתא דשמיא. דרק באיסורין, דגם משהו חלב הרי הוא חלב גמור, ורק לענין מעשה האכילה הוא דפחות מכזית לאו אכילה הוא, ועל כן כיון דהוא קצת אכילה, אם כן הרי הוא קצת ממעשה עבירה ושפיר אסור וכנ"ל. ומה שאין כן לענין לאו ד'לא תשחית', דכתב 'רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית' וגו', ואם כן העץ 'מאכל' הוא שם החפץ האסור, ואם כן ממילא בעינן שיהיה החפץ חפץ של מאכל - דומיא ד'עץ מאכל', לא חפץ של מקצת מאכל. וכיון דפחות מכזית אין אכילתו רק קצת אכילה, אם כן הרי החפץ הוא רק חפץ ד'קצת מאכל', לא חפץ של 'מאכל', ואם כן על חפץ כזה הרי לא נאמר האיסור כלל, ושפיר אין כאן עבירת השחתה כלל וכלל, כיון דאין כלל החפץ שאסרה תורה להשחיתו. ורק אילו יצויר שיהיה שם חפץ של מאכל וישחיתנו האדם קצת השחתה, אז שפיר היה זה תלוי בדין חצי שיעור, כיון דההשחתה היא מעשה עבירה, והוי קצת השחתה קצת מעשה עבירה - כמו קצת אכילה דחלב גמור וכנ"ל, וזה פשוט ונכון בסייעתא דשמיא.

פרורין פחות מכזית הם הפקר ואין משום 'בל תשחית'

יש לומר עוד בפשיטות, על פי פירוש הרא"ש תמיד (כח. ד"ה ורשות), עיי' שם אהך (שם) דאיש הר הבית היה מחזור על כל משמר כו', וכל משמר שאינו עומד כו', חובטו במקלו, ורשות היה לו לשרוף את כסותו. ובפירוש הרא"ש: ורשות היה לו לשרוף כסותו, ואין כאן משום 'בל תשחית', דהפקר בית דין הפקר (ביבמות פט.), עכ"ל. ומבואר, דבדבר של הפקר ליכא איסור 'בל תשחית'. ועל כן הכי נמי פרורין שאין בהן כזית, דאין מקפידין עליהן והוו הפקר - עיי' פסחים (ו:), לכן גם כן לית בהו משום 'בל תשחית'.

ואולם גוף סברת פירוש הרא"ש הנ"ל יש לדון בו טובא, ואין כאן מקום להאריך עוד בזה.

אין לשרוף הכפרות משום 'בל תשחית'

בשו"ת מהר"י ווייל (סימן קצא ד"ה בערב): בערב יום הכיפורים יעשה כפרות, ויאמר חת"כ - ראשי תיבות

אם היה איסור 'בל תשחית' בהכנת עורות למשכן

בגמרא שבת (סו:) איתא, אמר רב זוטרא, האי מאן דמיכסי שרגא דמשחא (נר שמן שעושה לו כסיו למעלה, ממהר לידלק, רש"י) ומגלי נפטא (נפט כשמגלין אותו, האור הולך ונמשך אליו ומבעיר), קעבר משום 'בל תשחית'.

עיי' טורי זהב יורה דעה (סימן קיז ס"ק ד) [ז"ל: נשאלתי על דבר התיישם הגדולים אשר בגליל, זה דרכן של הבעלי מלאכות, שלא לקנות העורות אלא כשנוחרים אותם, אבל לא שחוטין, מפני שמתקלקלים קצת, על כן יש להסתפק אם יכול ישראל לנחור התיישם בשביל זה או לא. נראה לי דהיתר גמור הוא, דאי ניחוש ל'בל תשחית', וכדרך שכתבתי (סימן קטז ס"ק ו) בשם התוספות (בבא קמא קטז: ד"ה ולא) דלא ישקה מים מגולים אפילו לבהמה טמאה, זה אינו, דהא יש לו הנאה מזה, ואין כאן 'בל תשחית', וכמו שכתב בסמ"ג לאוין (רכט) שכל שיש לו הנאה מרובה מהשחתה אין כאן איסור 'בל תשחית'.

ועיי' רש"י שבת (עח. ד"ה שוחט), שהיה מותר לחנוק האילים מאדמים לצורך העורות במשכן - אף דאפשר בשחיטה, וכבר הובא זה באחרונים. ואולם ברש"י שם (קז: ד"ה מאילים) כתב, דהאילים נשחטו למלאכת המשכן בשביל עורותיהן, עיי' שם.

ועיי' פלתי (סימן יח ס"ב) כתב כמסתפק, אי מותר לגרום פסול שחיטה לבהמה - במקום שהטריפות נמכרות במקום שוה עם הכשירות, ואי ליכא משום 'בל תשחית' בהא, עיי' שם היטב.

מדוע אין 'בל תשחית' בפרורין פחות מכזית

בדין חצי שיעור (יזמא עג.) - נראה לענ"ד פשוט, דרק באיסורין דאמרה תורה - על דרך משל - 'כל קֶלֶב לא תאכלו' (ויקרא ז, כג), ואם כן גם פחות מכזית חלב הרי 'חלב' מיקרי, ויש לו שם חלב כמו כזית, והפטור באוכל פחות מכזית הוא רק מפאת ההלכה למשה מסיני דאכילה היא רק בכזית (עיי' שבועות כא: וברש"י ד"ה ולא), ועל כן נהי דיש כאן חלב, עם כל זה הרי הוא לא אכלו ולא עשה בו מעשה העבירה שאסרה תורה לעשות בחלב, בזה סבירא ליה לרבי יוחנן (יזמא שם) דכיון דכזית הוא אכילה, על כן גם אכילת פחות מכזית חשוב קצת אכילה. דכל השם אשר אל הפעולה בשיעור, סבירא ליה לרבי יוחנן דגם בפחות מכשיעור יש לו מקצת השם ההוא, ואם כן נמצא שהאוכל פחות מכזית חלב - עביד קצת אכילה בחלב גמור, ועל כן שפיר אסור לעשות כן מסברא, דכיון דהאכילה היא מעשה עבירה, על כן קצת אכילה היא קצת מעשה עבירה, ועל כן שפיר אסור לעשות מסברא אפילו קצת מעשה עבירה.

(א) עיי' שו"ת פנים מאירות ח"א סימן עה ד"ה ואין; שו"ת בית אפרים אורח סימן כג ד"ה ומלתא.

(ב) ראה שם מה שביאר רבינו ענין זה עוד.

(ג) עיי' רמב"ן ויקרא ט, ט ד"ה ויותר. וראה גליוני הש"ס סנהדרין י. בתוספות ד"ה מלקות, בשם המב"ט בבית אלקים שער היסודות פרק כז ד"ה וכן, דחיוב קרבן במקום מיתה עומד.

'לא תטה משפט'

כוחו של שוחד גדול כל כך שאפילו צדיק שקיבל בלא ידיעה - הוא משפיע עליו | טעם שהשוחד מעוזר עיני חכמים - מדה כנגד מדה | 'לא תטה משפט' - אפילו בדיבור ובמחשבה

כאילו אינה רואה מה שבשר ודם רואה כדוגמתו, לכן מעניש אותו הקב"ה מדה כנגד מדה ומעוזר את עיניו, כדי שגם הוא לא יראה דוגמתו בעולם כלל¹.

ידועה שיטת היראים (סימן רלה; בדפ"ח סימן רג) על הטית משפט, שאף אם רק היטה בפה, עובר בלא תעשה משעת הטיה, אף אם לא עשה מעשה. וזו לשונו: "צוה הקדוש ברוך הוא שלא להטות משפט אפילו בדיבור, דכתיב 'לא תטה משפט', ובספרי (פרשתנו פסקא א ד"ה משפט), שלא תאמר איש פלוני נאה איש פלוני קרובי כו'. למדנו מזה שהטיה הזאת היא בפה, ומשעת הטיה אף על פי שלא עשה - עובר בלא תעשה"².

רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע בגליוני הש"ס (כתובות קה). תירץ על פי שיטת היראים את קושיית ה'חות יאיר' (סימן קלו ד"ה רק) על הגמרא בכתובות (שם): "התניא 'שוחד לא תקח' (שמות כג, ח), מה תלמוד לומר, אם ללמד שלא לזכות את החייב ושלא לחייב את הזכאי, הרי כבר נאמר 'לא תטה משפט', אלא אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב". והקשה ה'חות יאיר', אולי הכוונה שלא לזכות את החייב, ואיצטריק קרא כדי לעבור עליו כבר משעת לקיחה.

ותירץ רבינו, כי לפי שיטת היראים "קושיית החות יאיר מעיקרא ליתא וכמובן, דאם הלאו שלא ידבר דיבור - מעורר וגורם ההטיה, אף שעדיין לא הטה בפועל, כל שכן שבכלל הלאו שלא יעשה מעשה גורמת ההטיה כקבלת שוחד, ושפיר עובר גם כן משעת הקבלה, וכמובן".

יכול היה לעשות כן, ברצותו לשחדו ולהטות את הדין לטובתו.

ואכן, הרה"ק מאפסא זי"ע קרא לאותו בעל הדין, ואיים עליו עד שהודה שאכן הוא זה שהחביא את הכסף בכיס בגדו, ומיד החזיר לו את הכסף והודיע כי אינו יושב יותר בדין זה.

הרה"ק מאפסא זי"ע פירש בזה את דברי הפסוק: "כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים", ודרשו על כך בגמרא (כתובות קה): "אפילו צדיק גמור ונוטל שוחד נסמית עינו". ולכאורה קשה, אם הדין לוקח שוחד, הלזה צדיק ייקרא?! אלא, **כוחו של השוחד גדול ועצום כל כך, עד שגם אם הוא צדיק גמור, ואינו יודע כלל שהגיע אליו שוחד, גם אז מתעוררות עיניו ודבריו מסתלפים!**³

בשמו של הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורנוסטייפל זי"ע נאמר בביאור הפסוק: "לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שוחד, כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים". והקשה, הרי יודע שדרכו של הקדוש ברוך הוא לשלם שכר ועונש מדה כנגד מדה, והלוקח שוחד שעונשו שמתעורר - היאך יש כאן מדה כנגד מדה.

ותירץ, שמפורסם בעולם חידה: יש דבר אחד בעולם שכל אדם רואה אותו בכל עת מימי חייו; המלך רואה אותו רק לפרקים, אבל השי"ת אינו רואה דבר זה לעולם". ופתרוננו, שכל אדם רואה אדם דוגמתו בכל יום ויום, אבל המלך אינו רואה מלך כמותו כי אם לפרקים, ואילו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אינו רואה דוגמתו לעולם, כי הוא אחד יחיד ומיוחד.

והנה אמרו חז"ל: "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו, נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית", נמצא שאם אינו מקבל שוחד ודן דין אמת הרי יש בו בחינה של דוגמת הקב"ה כביכול, ולכן גם השי"ת רואה את הדיין שהוא כדוגמתו כביכול. **אבל אם הוא מקבל שוחד ומטה דין צדק, נמצא שנעשה היפך מדת הקב"ה וגורם לעין של מעלה כביכול**

ידוע הסיפור על הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפסא זי"ע בעל 'אוהב ישראל', כאשר ישב על כסא הרבנות בעיר קאלבסוב⁴ והגלילות, לפני שעבר לאפסא, ישב פעם בדין-תורה יחד עם כמה דיינים נוספים, כדי לדון בסכסוך שבין שני סוחרים גדולים אשר ממון רב היה כרוך בו.

שמע הרה"ק מאפסא זי"ע את הטענות של שני היריבים בדין וחש שאחד מהם מנסה לעשוק את חברו שלא כדיו, אולם בין הדיינים היו כאלו שלקחו שוחד מאת צד אחד והם נטו לזכות את העושק. כשראו מקבלי השוחד שהרב נוטה לפסוק את הדין לחובתו, הלכו וייעצו לבעל-דין זה שישחד את הרב בסכום הגון, אך כמובן שלא עלתה על דעתם להציע את זממם לפני צדיק וקדוש זה, על כן התחכמו והציעו לו להניח את המעות בכיס הבגד המיוחד שהיה הרה"ק מאפסא זי"ע נוהג ללבוש בכל ראש חודש. וכך עשה, באין רואים הלך ותחב סכום גדול בבגד המיוחד ולא נודע הדבר לאיש.

כאשר נמשך הדין, הרגיש הרה"ק מאפסא זי"ע - שלא ידע כלל על מעשה הנבלה שעשה האיש - לפתע כי חל שינוי במחשבתו והוא נוטה לצדו של העושק, בניגוד לדעתו ותחושתו בתחילת הדין. הוא התפלא על כך מאוד כי ידע היטב שאין הצדק עם בעל דין זה, אך משום מה התחזקה בו נטיה להצדיק ולזכותו. בצר לו הודיע לדיינים על הפסקת הדיון ודחייתו ליום מחר.

הרה"ק מאפסא זי"ע נכנס לחדרו ופרץ בבכיות לפני אדון כל, בתפילה ובתחנונים שיתגלה לו הדבר מדוע הוא לפתע נוטע בדעתו לדעת הדיינים, בה בשעה שיודע הוא שאין זה דין אמת.

כך דחה הרה"ק מאפסא את הדיונים מיום ליום, בתקוה שיתבהר הדבר ויתחוויר כשמלה, עד שהגיע ראש חודש, כאשר לקח את הבגד המיוחד כדי ללבשו, הרגיש שמשקל הבגד כבד יותר מן הרגיל, נתן ידו לכיס ומצא שם את אמתחת הכסף, ולא נודע לו מי הכניסה שם. לאחר חקירה ודרישה אצל הרבנית ובני הבית, התברר שרק בעל דין זה

(ב) ספר 'היכל הברכה' - קאמארנא (פרשת משפטים ב, ז).
(ג) נדפס במאסף 'ישורון' חלק ג' (עמוד קפג).

(ד) וראה **באלשיך הק'** בפרשתנו (ד"ה או יאמר כמדבר): "לא תטה משפט - אפילו הטיה מה. וזהו בדיבור שאומר אתה זכאי או אתה חייב. אך כדי לימנע פן תבא להטות בדיבור הוחר במחשבה. וזהו 'לא תכיר פנים', שאינו אומר 'לא תשא פנים' כי אם 'לא תכיר', שהוא אפילו הכרה בלב 'לא תכיר פנים' - כל תבא לידי דבור, ומזה תבא לחטא גם במעשה, וזהו 'לא תקח שוחד' כו'. ושיעור הכתוב 'לא תטה' כו', אם תרצה שלא תטה משפט בדיבור, שמור המחשבה תחלה שלא תכיר פנים, כי ממנה תבא להטות בדיבור, ומדבור תבא אל השוחד שהוא מעשה".

(א) כידוע כיהן הרה"ק מאפסא זי"ע ברבנות בארבע ערים, וחסידים רמזו שמותן 'מלכותיה קאיי"ם' - ק'אלבסוב, א'פסא, י'אס, מ'עזיבו. מסופר, כי העיר אפסא היתה חביבה עליו מאוד, ואף מתאמרא משמיה כי היא רצועה של ארץ ישראל ו'אפסא' עולה בגימטריא צ"א כמנין צירוף השמות הו"ה ואדנ"י, אך כאשר התגלה לו מן השמים שהגיע זמנו של הרה"ק **בעל 'אור לשמים'** זי"ע לכהן פאר כרבה של אפסא, ואין מלכות נוגעת בחברתה כמלא נימה, לכן פניה את מקומו ועבר לעיר יאס. בחיבתו הגדולה לאפסא הבטיח לתושבי העיר כי שמו יקרא עליה לדורות, ואכן עד עצם היום הזה נזכר שמו 'דער אפסטער רב', וכלשון נכדו בהקדמה לספר 'אוהב ישראל': "זהו שמו וזהו זכרו לדורות", וכן המשיך לחתום על מכתביו בשם העיר אפסא.

עיין ספר בכור שור קידושין (ב) דכתב, דלישנא דרבנן ד'הרי את מקודשת ל' - דאסר לה אכולי עלמא כהקדש (שם ובתוספות ד"ה דאסר), היינו דהיא כהקדש דאסור אפילו למקדש עצמו, דהכי נמי אחרי הקידושין אסורה עדיין גם לבעלה, דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה (מסכת כלה ברייתא א), וזהו תיבת 'לי', דגם למקדש עצמו היא הקדש עדיין, עיין שם.

ולש"ס דברכות, דכל הנאת עולם הזה בלי ברכה הוי כנהנה מהקדש, אם כן הנאת ביאה נמי, נהי דלא תיקנו ברכה על כל ביאה, מכל מקום כיון דתיקנו ברכת נשואין (עיין כתובות ז), לכן קודם ברכת נשואין גם כן הנאת הביאה כנהנה מהקדש, ומדוקדק לשון 'הרי את מקודשת לי', ודו"ק.

הוכחה שכשהלימוד אינו לגוף העונש - מענישים מה"ד

דע, כי בענין אין עונשין מן הדין (סנהדרין עג) מוכח, דרק כשהלימוד הוא על גוף העונש אז אין עונשין מן הדין, אבל כשהלימוד איננו על עונש, רק שמכח הלימוד יוכל להסתבב עונש, אז שפיר עונשין מן הדין. דאם לא כן, מאי פריך ריש פרק קמא דקידושין (ד-ה): דלמה לן קרא לכסף שטר וביאה, תיפוק לן מקל וחומר, דחשיב התם די שכלהו קל וחומר, עיין שם היטב, ומאי קושיא, הא צריך קרא שתתחייב מיתה אם תזנה תחת בעלה שנתקדשה ממנו בקידושין הנ"ל, דאלו היו הקידושין נלמדים מקל וחומר, הרי אין עונשין מן הדין. ועל כרחך צריך לומר, דכיון דגוף הלימוד איננו לעונש - רק ילפינן דין בעלמא דאשה נקנית בכסף וכו', על כן בהסתבבות שפיר עונשין מן הדין.

אם מחובר ראוי לקידושי כסף

בתוספות קידושין (ה. ד"ה שכן) כתבו, דאדם יכול לקדש אשה בקרקע.

האחרונים (עיין מהרי"ט שם חידושים על הרי"ף דף א. ד"ה וכתב - ד"ה ובאבן; שער המלך הלכות אישות פ"ג ה"א) האריכו בזה אי מחובר ראוי לקידושי כסף, וגם אני הארכתי **בחידושי**. ועיין תוספתא בקידושין (פ"ד ה"ז), המקדש בעיר הנדחת ויושביה כו', פירוש, 'יושביה' - מטלטלין שבה, שהם של יושביה, ועיר הנדחת - היינו הקרקע גופה, ומבואר דמקדשין בקרקע. ועיין עוד שם, באשירה כו', עיין שם היטב. ושוב ראיתי שכבר הובא תוספתא הנ"ל **בראשונים** בקידושין (עיין רשב"א ב. ד"ה והאי ר"ן א. מדפי הרי"ף ד"ה אסור).

ובגוף הדבר, וודאי הסברא מחייבת דמחובר ראוי לקידושי כסף, דכל שמתורת כסף, אין הקניין בגופו של דבר - רק בשויו, והשויו הרי אינו מחובר, ודו"ק.

ועיין עוד **רשב"א** קידושין (מח: ד"ה ולית) מה שכתב שם: ואי נמי איכא למימר, דלגבי קידושין שאינה מחוזרת להתקדש במין ידוע, אלא שהוא אומר לה התקדשי לי בכך, אין קפידתה אלא בתועלת הדבר והנאותו, והילכך כו', עיין שם היטב. ואם כן הכא נמי במתקדשת בקרקע, כיון שבתועלת הקרקע והנאותה היא שמתקדשת, ותועלתה של הקרקע והנאותה הרי אינן מחוברין, דרק גוף הקרקע הוא שמחובר, אבל לא תועלתה והנאותה, ואם כן הרי אין כאן קידושין במחובר כלל, ודו"ק היטב.

מכלל דלתנא קמא לא צריך. ואף שבפסוק לא נאמר 'מקום', נראה מדברי רש"י שמתפרש הפסוק כביכול כתוב 'מקום'. ונחלקו איפוא אם 'מקום' זה מצריך שיהא שם דשן.

(ו) רבינו האריך בכמה מקומות דקידושין להקדש מדמינו, ראה **ציונים לתורה** כלל לט. דף נג. ד"ה וי"ל; **גלוני הש"ס** קידושין מא; **לקח טוב** כלל ו פיסקא סד.

(ז) והביא רבינו מקור שבתורת כסף הקנין הוא בשוויות, מדברי **הנימוקי יוסף** בבא מציעא כז. מדפי הרי"ף ד"ה משום, יעוין שם.

במקום היינו שראוי לכך

בגמרא גיטין (טפ), רב זביד אמר, במקום אמתלא חוששין לאמתלא. איתיביה רב פפא לרב זביד, ובלבד שלא תהא שם אמתלא. אמר ליה, במקום אמתלא קאמר.

היינו, דאין שם אמתלא, רק שראוי להיות שם אמתלא [עיין רש"י (ד"ה במקום) א], דתיבת "במקום" היינו שראוי לכך. ועיין **באר היטב** יורה דעה (סימן מב ס"ק ח) אהך (חולין מו; שלחן ערוך שם סימן מא סעיף א) דכזית במקום מרה, דמדלא אמר 'אצל' מרה - רק 'במקום' מרה, היינו במקום הראוי להיות מרה, ולכן גם מינים שאין להם מרה, צריך שם שיוור במקום הראוי להיות מרה במינים אחרים. ועיין מנחות (י), 'על מקום דם האשם' (ויקרא יד, כח) הוי אפילו בנתקנח הדם, מפאת שהוא מקום הראוי לדם האשם.

ויש לעיין עוד בזה בזבחים (קו), עיין שם בענין המקרא 'מקום שפך הדשן' (ראה ויקרא ד, יב) - אי בעינן שיהיה שם דשן דייקא בשעת שריפה, עיין שם ברש"י (ד"ה אבית), ויש לחלק בדברים.

מזבח מחבב ננסת ישראל להקב"ה

והמגרש שעושה להיפך המזבח בוכה עלי

בגמרא גיטין (צ), אמר רבי אלעזר, כל המגרש אשתו ראשונה, אפילו מזבח מוריד עליו דמעוות.

בחידושי אגודה הנדפסים עם מהר"י ווייל (שם ד"ה המגרש) כתב, דהיינו בימיהם שמגרשין בעל כרחו, וכן כתבו כמה **ראשונים** (עיין מאירי סנהדרין כב. ד"ה אע"פ; שו"ת הר"ן סימן יז ד"ה תשובה).

והנה גוף המאמר 'אפילו מזבח מוריד' כו', נראה הטעם פשוט, על פי גמרא כתובות (י): דמזבח מחבב את ישראל לאביהן שבשמים, עיין שם ברש"י (ד"ה מחבב). ונודע דנסתת ישראל והקדוש ברוך הוא מכונים בכתובים אשה ובעל, וכמו שכתוב (ישעיה סב, ה) 'כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלוקיך', וכן בכתובים רבים (ראה שם נד, ו; ירמיה ג, א). ולכן כיון שפעולת המזבח הוא לחבב ננסת ישראל להקדוש ברוך הוא - היינו אשה לבעלה, וזה עושה ההיפוך, לכן הוא מוריד עליו דמעוות.

וזהו רק בזיווג ראשון (עיין גיטין שם), כי זיווג שני אין לו דמיון בחיבת ננסת ישראל להקדוש ברוך הוא, כי ננסת ישראל הם האומה הראשונה שבחרם הוא יתברך לחלקו, והם חלקו עדי עד נצח.

ועיין שו"ת **חוט המשולש** (טור א סימן נד ד"ה חזינא) דכתב: וטעמא דמדבחא קבכי, משום דרחמנא שוויא למדבחא למיפק מיניה לעלמא שלמא וקיומא, והאי גברא דעבד קרבא עם אנתתיה ואחרביה לביתיה, עביד למדבחא מילתא דהיא פליגא אדידיה, ולפום הא בכי כו', עכ"ל ז"ל. ודידן עדיף.

הנאת ביאה קודם ברכת נישואין הוי כנהנה מהקדש

בגמרא ברכות (לה), כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - כאילו הנהה מקדשי שמים.

(א) 'אפילו אין אמתלא, אלא מקום ופתח יש לדבר - שנוכל ללמוד שם אמתלא, חוששין שמא אמתלא פלונית יש לדבר'.

(ב) דאם ניטל הכבד הוי טריפה, אלא אם כן נשתייר ממנו כזית במקום מרה.

(ג) האמור במצורע, שיתן הכהן מן השמן על תנוך ובהונות - 'על מקום דם האשם'.

(ד) האמור בפר כהן משיח, ששורף אותו מחוץ למחנה 'על שפך הדשן'. וראה הערה הבאה.

(ה) 'אבית הדשן - צריך שיקדים לשם דשן מזבח, שיהא נקרא קודם לכן 'מקום שפך הדשן'.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:

טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com